

MUZEUL SIGHIȘOREAN ÎN PERIOADA 1916-1918

NICOLAE TEȘCULĂ

Prima conflagrație mondială a avut reverberații puternice la nivelul conștiinței colective prin impactul produs asupra participanților. Războiul a angrenat milioane de oameni, a determinat pierderi imense atât umane cât și materiale, ce vor duce în cele din urmă la schimbarea mentalităților colective.

Dincolo de aceste aspecte, primul război mondial a produs sfârșitul unei lungi epoci de pace, caracterizată prin apariția unor mari descoperiri științifice, atât în domeniul tehnic, cât și în cel medical, a unei perioade de progres și bunăstare cunoscută sub numele de la belle epoques.

Același conflict militar a grăbit prăbușirea marilor imperii europene și a dus la afirmarea deplină a principiului naționalității, a dreptului fiecărui popor de a-și hotărî singur soarta, ceea ce a dus în Europa Centrală și de Est, la crearea statelor naționale.

După cum știm, debutul războiului a avut ca pretext asasinarea arhiducelui Franz Ferdinand și a soției sale Sophie, la Sarajevo în 28 iunie 1914 de către gruparea condusă de sârbul Gavrilo Princip. De aici, cele două grupări militare, Antanta și Puterile Centrale, prin declarații de război reciproce vor declanșa războiul.

Acest lucru a animat spiritele, înrolările de rezerviști făcându-se cu un entuziasm de nedescris, fiecare tabără fiind foarte încrezătoare în justiția actului de război și în victoria finală. Asasinarea prințului moștenitor al Casei de Habsburg, a reprezentat un șoc pentru mica comunitate germană din Sighișoara, mai ales că, Franz Ferdinand reprezenta prin ideile federative promovate de cercul din jurul său o șansă pentru prezervarea identității naționale a sașilor sighișoreni aflați sub presiunea crescândă a maghiarizării. Aceste aspecte sunt reliefate foarte bine de presa vremii.¹

În același timp, însă, contemporanii evenimentului nu au prevăzut impactul evenimentului de la Sarajevo asupra destinului monarhiei și al orașului lor și s-au comportat la fel ca și ceilalți locuitori europeni, manifestându-se zgomotos cu ocazia declanșării războiului și a mobilizării, socotind că dreptatea e de partea dublei monarhii și că foarte curând se vor întoarce soldații acasă.

¹ Vezi: Nicolae Teșculă, „Debutul primului război mondial reflectat în paginile gazetei Schäßburger Zeitung.” în *Primul Război Mondial – Perspectivă istorică și istoriografică. /The First World War in Historical and Historiographical Perspective*, Cluj-Napoca, 2015, pp. 55-62.

Acest lucru a determinat apariția unui spirit comunitar exemplar: elevii sighişoreni ajutând la lucrările agricole de la țară în gospodăriile unde capii familiilor erau plecați pe front, au ajutat la asigurarea necesarului de apă potabilă în gară cu ocazia plecării rezerviștilor, iar femeile s-au implicat în asigurarea necesarului de hrană și alimente pentru cei nevoiași.²

Știrile alarmante primite prin intermediul ziarelor locale, prin care au aflat că marile puteri și-au făcut reciproc declarații de război, a dus la apariția unei stări de incertitudine, la o dorință crescândă a opiniei publice de a afla noi informații de pe teatrul de operațiuni. În același timp s-a dezvoltat o neliniște crescândă cu privire la soarta celor plecați. De acest lucru a profitat redacția ziarelor locale, care a scos mai multe ediții speciale, unde erau inserate vești proaspete din război.³

În primii doi ani ai conflagrației mondiale urbea de pe Târnava Mare este ferită de încartiruirii de trupe, de desfășurarea unor lupte în oraș sau în apropierea lui. Viața decurgea sub impactul raționalizării alimentelor și a veștilor tragice cu privire la moartea pe front a vreunui militar originar din Sighișoara.

Din august 1916, după intrarea României în război de partea Antantei și pătrunderea armatei române în Transilvania a dus în Sighișoara la apariția unei stări de neliniște, care a afectat inclusiv instituția muzeală. După cum se știe, în 14/27 august 1916, România a declarat război Austro-Ungariei, iar în seara aceleași zile trupele românești au intrat în Transilvania. Acest lucru a determinat autoritățile austro-ungare să ordone evacuarea populației și a bunurilor.⁴

Această activitate va angrena și muzeul sighişorean, unde se punea problema evacuării patrimoniului. Asupra acestor demersuri, într-o ziornă, nefinalizată, a unui raport asupra activității instituției, care se găsește azi la Serviciul Județean Mureș al Arhivelor Naționale și scris probabil după terminarea conflagrației mondiale, se relatează despre cele întâmplate. În acest text se menționează modul calm și rațional, prin care conducerea filialei sighişorene a asociației *Sebastian Hann* a încercat să ia decizii cu privire la salvarea colecției și a muzeului: „Pentru noi, evenimentele din război, în 1916 au atins apogeul, în timpul invaziei românești. Ca și în cazul celorlalte instituții culturale din orașele săsești și muzeul nostru „Sighișoara Veche” nu a rămas neafectat. Consiliul de conducere al asociației și toți membrii au decis (...) inițial să lase colecția neatinsă la locul ei. Existau motive importante de incertitudine, predomina, la

² *Ibidem.*

³ *Ibidem.*

⁴ Vasile Vesa, „Transilvania în timpul Primului Război Mondial (1914-1916)”, în *Istoria Transilvaniei (de la 1711 până la 1918)*, coordonatori Ioan Aurel Pop, Tomas Năgler, Magyari András, Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2008, pp. 472-473.

acea vreme (...) speranța că inamicul nu va reuși să ajungă până la Sighișoara, iar dacă va ajunge, era convingerea că această colecție va putea să fie păstrată nealterată, chiar și în cazul unei ocupații provizorii a orașului de către inamic. În orice caz, muzeul nu deținea obiecte, care, datorită valorii lor deosebite, să tenteze inamicul să le confişte."⁵

Cu toate acestea, la solicitarea autorităților guvernamentale: „Pe 19 sau 20 septembrie conducerea asociației a solicitat să se întâlnească cu primarul și cu contele Banffy, în calitate sa de adjunct al comisarului guvernamental, iar la solicitarea urgentă a contelui B (Banffy n.n.), se decide transferul unor opere de artă la Budapesta. Întrucât fondurile din partea asociației lipseau, primarul a promis că plătește costurile din bugetul orașului. Pe 22 septembrie cu ajutorul amabil al domnilor: Georg Groß, Josef Gull, Friedrich Fredel și a domnului dr. Felix von Steinburg, cărora le mulțumim pe această cale, au umplut cutii mari și robuste cu obiecte, care au fost realizate în acest scop de dulgherii orașului.”⁶

Cu această ocazie nu s-a realizat, din cauza grabei, un inventar al obiectelor care au fost transportate la Budapesta. Cu toate acestea, s-a avut mare grijă în sortarea obiectelor, care urmau a fi evacuate: „Întrucât nu a fost timp să se întocmească un inventar exact, fișele de catalog ale obiectelor, care urmau a fi mutate, au fost luate în custodie separată de către conducerea asociației. Alegerea s-a făcut ținând cont, în primul rând de obiectele de material prețios, care puteau să fie jefuite, apoi de covoare, care puteau fi folosite ca păături și de vasele din cositor și cupru, pentru a împiedica inamicul să le folosească în scopuri militare. Apoi au fost selectate piese deosebit de valoroase, care puteau fi deteriorate din cauza materialului din care erau confecționate și în cele din urmă, în măsura în care spațiul a permis, s-au pus obiecte mici și valoroase ca material de umplutură. Au fost ambalate în total 209 piese. Cutiile au fost sigilate cu sigiliul privat al conducerii asociației și au fost însoțite de un profesor șomer din Țara Bârsei, care a fost de acord să întreprindă această acțiune. Au fost trimise la Muzeul Național din Budapesta, unde au ajuns neavariate și primite în custodie, printr-o confirmare acceptată. Prin această golire parțială, s-a privat muzeul de principala sa atracție, adăpostirea de obiecte în vechile încăperi ale turnului.”⁷

În același fond s-a păstrat și un alt raport pentru anii 1917/18. Cu această ocazie aflăm, că acest raport a fost redactat în 1919, în timpul campaniei armatei

⁵ Arhivele Naționale ale României. Serviciul Județean Mureș, Fond Parohia Evanghelică Sighișoara C. A. (1369-1968), nr. inv. 538, Dosar 202, *Actele Asociației Sebastianm Hann pentru promovarea artei din Sibiu, filiala Sighișoara, pe anii 1899-1935 având ca scop principal susținerea Muzeului Sighișoara Veche*, f. 187.

⁶ *Ibidem*.

⁷ *Ibidem*, f. 188.

române împotriva Republicii Sfaturilor din Ungaria: „În al 3-lea și al 4-lea an de război condițiile de viață au devenit mai nefavorabile, aproape pentru orice activitate a asociațiilor locale, inclusiv a grupării noastre. În raport trebuie subliniat, că cele mai valoroase obiecte (209 piese) trimise la Muzeul Național Maghiar, pentru păstrare în condițiile în care românii au invadat Budapesta se află încă în B[uda]pesta.”⁸

Războiul se va dovedi a fi devastator pentru resursele financiare ale filialei locale a *Asociației Sebastian Hann* și implicit asupra instituției muzeale. Aflăm că în ciuda războiului, unele venituri s-au obținut, deci implicit muzeul, fără obiectele transmise spre păstrare la Budapesta a fost deschis pentru public, dar aceste venituri nu au fost suficiente pentru acoperirea datoriilor. În acest sens se face apel la ajutorul proprietarului colecției și anume la Parohia Evanghelică, la Primăria Sighișoara și la Banca de Credit și Economisire a *Asociației Meșteșugărești*: „Situția financiară a filialei noastre nu este bună. Prin vânzarea broșurilor *Alt-Schässburg**, și a ultimelor ilustrate rămase, a fost posibil să se plătească 713,34 coroane din vechea datorie. Modalitatea, prin care putem să îmbunătățim pe viitor situația financiară este efortul conjugat al filialei noastre. Aceasta a hotărât să solicite din partea parohiei evanghelice o donație de 3000 de coroane (contribuția actuală de 2450) (suprascris ulterior n.n.). Solicitarea își găsește justificarea prin faptul că filiala noastră locală a A.S.H.* se consideră administratorul Muzeului Sighișoara Veche, care aparține de Parohia Evanghelică, filiala locală, ocupându-se cu entuziasm de strângerea și păstrarea antichităților de aici, dar nu se simte obligată pentru administrarea acestui patrimoniu. Magistratului orașului ar trebui să i se solicite o subvenție de 500 de coroane pentru întreținerea muzeului, deoarece acesta este un bun și un simbol pentru întregul oraș. Comitetul de conducere a asociației a apelat la adunarea generală a Casei de economii a *Asociației Meșteșugarilor* pentru ajutorarea bugetului filialei locale, iar dr. Bacon a arătat că în contrapartidă va oferi ajutor săracilor din orașul nostru. Pânza, care urma să fie folosită pentru șevaletele necesare pentru picturi va fi vândută spre a se cumpăra de către municipalitate, haine pentru săraci (rabatul nu este nesemnificativ) (suprascris ulterior n.n.).”,⁹

Pe de altă parte în această perioadă, în muzeu nu s-a realizat nimic semnificativ, numărul membrilor filialei locale a *Asociației Sebastian Hann* este

⁸ *Ibidem*, f. 482.

* Este vorba de broșura scrisă de profesorul Richard Schuller, *Alt-Schäßburg*, Schäßburg, 1910, editată de filiala Sighișoara a *Asociației Sebastian Hann*.

* acronim de la *Asociația Sebastian Hann*

⁹ *Ibidem*.

de 62 de suflete, iar acest raport poate fi încheiat cu precizarea că: „... *bilanțul anual a fost finalizat și suma primită este de 960 de coroane.* „¹⁰

La finele anului 1918 în vederea susținerii muzeului din Turnul cu Ceas, magistratul orașului, de la acea vreme, prin protocolul ședinței din 29 august 1918 hotărăște, să intervină în susținerea pentru anul 1919 a Asociației Sebastian Hann pentru activitatea desfășurată pentru Muzeul „Sighișoara Veche” cu suma de 500 de coroane din restul banilor rămași din administrarea casei alodiale a urbei.¹¹

Vedem că avem de a face cu o perioadă foarte grea pentru instituție. Pe de o parte Josef Bacon a fost obligat în 1916 să transfere un număr de 209 obiecte la Muzeul Național din Budapesta, deși conducerea instituției a considerat că nu era necesar, iar pe de altă parte lipsa lichidităților va fi cruntă și se va apela la o serie de foruri superioare, cum ar fi Parohia Evanghelică din Sighișoara și Primăria Sighișoara, dar și la instituții de credit pentru a putea să funcționeze instituția muzeală, în anii care vor urma.

Pe de altă parte, rapoartele menționează și o serie de venituri obținute din vânzarea unei broșuri și a cărților poștale, ceea ce indirect ne arată că instituția a fost deschisă spre vizitare și a obținut niște venituri minimale.

Dincolo de aceste aspecte vedem o asociație angajată, care în ciuda vicisitudinilor vremii, determinate de condițiile cumplite ale războiului, va reuși să administreze instituția îngrijindu-se de asigurarea resurselor financiare, dar și de starea obiectelor, care se găseau la Budapesta.

DAS SCHÄßBURGER MUSEUM ZWISCHEN 1916-1918 (Zusammenfassung)

Eine der verworrensten Zeitabschnitte in der Geschichte des Schäßburger Museums war zwischen 1916 und 1918. Der Kriegseintritt Rumäniens auf Seiten der Entente, die Überquerung der Karpaten und die Besetzung von Kronstadt durch die rumänische Armee zwangen die österreichisch- Ungarische Behörden Maßnahmen zur Evakuierung von Eigentum und Bevölkerung aus Schäßburg zu veranlassen. Obwohl die Leitung des Sebastian-Hann-Vereins, welcher das Museum verwaltete, unter der Leitung von Dr. Josef Bacon, einige Objekte aus dem Museum nicht ausquartieren wollte, wurden auf Ersuchen der Behörden eine Anzahl von 209 Gegenständen dem Landesmuseum zu Budapest entsendet. Sie bleiben bis 1920 in der ungarischen Hauptstadt. Obwohl das Geld für die Aktivitäten des Museums fehlte, hielt der Sebastian-Hann-Verein die Türen des Museums für seine Besucher offen.

Cuvinte cheie: muzeu, istorie, patrimoniu, Sighișoara, primul război mondial.

Schlüsselwörter: Museum, Geschichte, Erbe, Schäßburg, erster Weltkrieg.

¹⁰ *Ibidem.*

¹¹ *Ibidem*, f. 490.